

Toimituksia 926. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

PANTERMÖLLER, MARKO 2003: *Zur orthographischen Integration von Fremdwörtern im Finnischen*. Veröffentlichungen der Societas Uralo-Altaica 60. Wiesbaden: Harrassowitz in Kommission.

RINTALA, PÄIVI 1993: Suomen kirjakielen

normeista. – *Sananjalka* 34 s. 47–67.

VISAPÄÄ, LAURA 2008: *Infinitiivi ja sen infiniittisyys. Tutkimus suomen kielen itsenäisistä infiniitivikonstruktioista*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1811, Tiede. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Kakkoskielistä vuorovaikutusta ja oppimisen mahdollisuuksia

Niina Lilja: *Ongelmista oppimiseen. Toisen aloittamat korjausjaksot kakkoskielissä keskustelussa*. Jyväskylä Studies in Humanities 146. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto 2010. 336 s. ISBN 978-951-39-4091-1.

Toisen kielen oppimisen tutkimuksessa on ollut viime vuosina käynnissä kiihkeä keskustelu siitä, mitkä tutkimusparadigman rajat ovat, minkälaiset toista kieltä tarkastelevat lähestymistavat voidaan lukea kielenoppimisen tutkimukseksi ja kuinka mielekästä tällainen rajojen veto ylipäätään on (ks. esim. MLJ 1997 ja 2007; Seedhouse, Walsh & Jenks 2010). Nimenomaan kielenoppimisen ja vuorovaikutuksen kiinteä mutta ei suinkaan suoraviivainen suhde on noussut keskustelun polttopisteeseen sekä perinteisesti yksilöön ja yksilön kompetenssiin keskittyvässä kielenoppimisen tutkimuksessa (esim. Mackey toim. 2007; Gass & Mackey 2006) että myös keskusteluanalyttisessä vuorovaikutuksen tutkimuksessa, jossa ei aiemmin ole oppimisen kysymyksiä tarkasteltu (esim. Peka-

rek-Doehler 2010; Markee 2008). Niina Liljan väitöskirja *Ongelmista oppimiseen: Toisen aloittamat korjausjaksot kakkoskielissä keskustelussa* on painava puheenvuoro tähän ajankohtaiseen keskusteluun: väitöskirjassa tarkastelun kohteena on nimenomaan kakkoskielinen vuorovaikutus ja oppimisen mahdollisuudet vuorovaikutuksessa. Työ edustaa keskusteluanalyysia ja kielenoppimisen kysymyksiä yhdistävää suuntausta (ns. CA-for-SLA), jossa lähtökohtana on aitojen vuorovaikutustilanteiden analysointi ja sen pohtiminen, miten oppiminen vuorovaikutuksessa rakentuu.

Metodisesti Liljan tutkimus ankkuroituu vahvimmin keskusteluanalyysiin. Varsinainen tutkittava ilmiö on yksi keskusteluanalyysin hahmottelemien korjausjäsenyyksien osa: toisen aloittamat korjausjaksot. Tutkimuksen aineistona on noin 13 tuntia video- ja ääninauhoitettuja arkikeskusteluja suomea ensimmäisenä ja toisena kielenä puhuvien keskustelijoiden välillä. Myös tutkimuksen analyttisesti laajin luku (4: ”Ongelmavuoron vastaan-

ottajan aloittamat korjausjaksot”) on ennemminkin keskustelunanalyttistä perustutkimusta kuin kielenoppimisen kysymyksiä pohtivaa vuorovaikutusanalyysia. Oppimisnäkökulmaan palataan kuitenkin työn lopussa, jossa pohditaan vuorovaikutuksessa tarjoutuvia oppimisen mahdollistavia kohtia ja keskustelijoiden omaa orientoitumista kielenoppimiseen. Liljan tutkimuksessa uutta on nimenomaan keskustelunanalyttisen metodin koettelu suomen kielen oppimiseen liittyvien kysymysten valottamisessa.

Toisen aloittamat korjaukset

Liljan kirjan johdanto esittelee lyhyesti tutkimuskysymykset, tutkimuksen tavoitteet ja aineiston. Luvussa kaksi käydään läpi sekä toisen kielen tutkimuksessa että keskustelunanalyysin piirissä nousutta tarvetta laajentaa tutkimusparadigmaa niin, että tutkimus pääsisi paremmin pureutumaan vuorovaikutuksessa tapahtuvaan oppimiseen. Vaikka Liljan tutkimus on selvästi keskustelunanalyttinen, hän on perehtynyt myös sekä psykologivistisesti että sosiokulttuurisesti suuntautuneeseen tutkimukseen kielen oppimisesta. Lilja kuvaa perusteellisesti eri tutkimussuuntausten teoreettisia ja metodologisia lähtökohtia ja eroavuuksia ja asemoi oman tutkimuksensa tähän kokonaisuuteen. Väitöskirjan luku 2 on erinomainen kooste eri paradigmojen näkökulmaeroista ja yhteensovittamisen vaikeuksista ja mahdollisuuksista.

Teoksen seuraava luku (3) esittelee korjausjäsenyyksen, joka on yksi keskustelunanalyysin määrittelemistä vuorovaikutuksen perusjäsenyyksistä. Luvussa Lilja sekä pohtii korjauksiin liittyviä ilmiöitä yleisemmällä tasolla (korjausaloitteiden prosodia ja suhde pu-

heen vastaanottamisen ongelmiin) että esittelee lyhyesti aineistossaan esiintyvät harvinaisemmat korjausaloitetapaukset. Harvinaisina korjausaloitteina Lilja käsittelee *en ymmärrä* -vuoroja ja kehollisia korjausaloitteita. Nämä alaluvut ovat melko suppeita, ja niissä ennemminkin nostetaan esiin kysymyksiä kuin pyritään vastaamaan niihin. Lilja kuitenkin tarkastelee kehollisuuden osuutta korjausaloitteissa myös työn muissa luvuissa. Erityisen ansiokasta työssä onkin kehollisen toiminnan huolellinen kartoittaminen kielellisen toiminnan ohella ja eleiden ja ilmeiden onnistunut havainnollistaminen litteraatteihin liitettyjen piirroskuvien avulla. Vuorovaikutustoimintojen multimodaalisessa rakentumisessa on toistaiseksi vielä paljolti tutkimatonta aluetta, joten tässä suhteessa Liljan työ on merkittävä avaus korjaustutkimuksen kentässä.

Seuraavat kolme lukua muodostavat työn varsinaisen analyysiosan. Ensin käsitellään aineistossa esiintyvät toisen esittämät korjausaloitteet ryhmittäin: toistot, kysymyslauseet, avoimet korjausaloitteet, ymmärryshedokkaat ja kysymyssanat. Liljan työn läpikäyvä perusteellisuus on lukijalle suureksi hyödyksi korjausaloitteiden esittelyssä: koko aineisto ja tutkitavat korjausaloitteet on huolellisesti dokumentoitu ja eri korjausaloitetyypeistä esitetty tarkat lukumäärät osin tämän luvun alussa, osin liitteissä. Keskustelunanalyttisen tutkimuksen perustavanlaatuisesti laadullinen luonne lienee taustalla siinä, että tutkimuksissa ei välttämättä esitetä tarkkoja lukumääriä tarkasteltavasta ilmiöstä, vaikka tämä olisi esimerkiksi vertailevan tutkimuksen näkökulmasta tarpeellista tietoa. Tässä suhteessa Liljan työ toimii erinomaisena esimerkkinä kaikille tuleville tutkimuksille.

Luvussa 4 Lilja esittelee eri korjausaloitteiden esiintymisympäristöt ja pohdii niiden funktioita keskustelussa. Tämä luku on näkökulmaltaan perinteisen keskustelunanalyttinen: tarkasteltavana ovat aiemmassa keskustelunanalyytissä kirjallisuudessa mainitut korjausaloitetyypit ja niiden sekventiaalinen jäsentyminen. Kaikkia aloitetyyppejä käsitellään aiemman kirjallisuuden mukaisesti *toisen* aloittamina, joskin Lilja yhden toistoesimerkin kohdalla (4.4, s. 105) mainitsee itsen ja toisen välisen rajanvedon vaikeuden sellaisissa tapauksissa, joissa edeltävä puhuja on jo ennen toistoa nostanut sanan mahdollisen ongelmallisuuden esiin. Liljan mukaan on varsin yleistä, että toistot kohdistuvat nimenomaan sanoihin, joita on jollain tavalla (prosodisesti tai kehollisesti) korostettu ongelmavuorossa (s. 102). Tämä on hyvin kiinnostava havainto, jota olisi voinut työssä kehitellä vielä eteenpäin. Lilja olisi voinut aineistonsa avulla rohkeammin haastaa perinteistä keskustelunanalyttistä jakoa itsen ja toisen korjauksen välillä. Aineiston analyysien perusteella melko taajaan esiintyvä korjausmahdollisuuksien tarjoaminen tai korjaukseen houkuttelu voisi olla sellaista toimintaa, joka on tyypillistä nimenomaan kakkoskielille keskustelulle ja jonka avulla voisi valottaa keskustelunanalyysissä tärkeitä itsen ja toisen kategorioita uudesta näkökulmasta. Monet kakkoskieliseen keskusteluun kohdistuvat tutkimukset ovat osoittaneet, että vuorovaikutus jäsentyy pitkälti samalla tavoin kuin yksikielisissä keskusteluissa, vaikka keskustelijoiden kielitaito olisikin vielä varsin rajallinen. Vähemmän on sen sijaan pystytty osoittamaan nimenomaisesti osapuolten kielitaidon erosta kumpuavia vuorovaikutusilmiöitä, joten tällaiset

havainnot ovat arvokkaita, ja niiden analyysi ja yhteys osapuolten kielellisiin asemiin kutsuvat tarkempaan pohdintaan.

Oppimisen mahdollistavia kohtia ja oppimiseen suuntautumista

Kakkoskielisyys ja kielenoppiminen nousevat fokukseen työn luvuissa 5 ja 6. Luvussa 5 huomion kohteena on sanasto ja sanaston oppimisen mahdollisuudet keskustelussa. Lilja kartoittaa tilanteita, joissa sana tai sananmuoto osoittautuu ongelmalliseksi ja aiheuttaa keskustelijoille neuvottelutarvetta. Monet korjausaloitteet – erityisesti kakkoskielisten puhujien toistot – kohdistuvat juuri sanoihin, joiden merkitys on heille vieras. Sanastosta neuvottelemisen rinnalla Liljalla on yksi esimerkki, jossa neuvottelutarpeen synnyttääkin taivutukseen liittyvä ilmiö, verbin aikamuoto. Tämä esimerkki osoittaa havainnollisesti, kuinka paljon hankalampaa osapuolille on eristää ja lähteä purkamaan ongelmanaiheuttajaa silloin, kun se ei ole tunnistamaton lekseemi vaan pikemminkin palautettavissa morfologiaan. Kuitenkin tässäkin tapauksessa osapuolet lopulta päätyvät aiempien lailla eksplisiitisti pohtimaan ja toistelemaan virheellisiä ja korrekkeja ilmaisuja.

Oppimista lähestytään sekä luvussa 5 että 6 nimenomaan osapuolten tietoisuuden kautta: tarkastelun kohteena ovat tilanteet, joissa keskustelijat ovat itse nostaneet esiin oman tai toisen tietämättömyyden jonkin sanan tai ilmauksen suhteen. Lilja on huolellinen siinä, että hän puhuu oppimisen mahdollistavista kohdista ja osapuolten orientoitumisesta oppimiseen eikä niinkään suoraan oppimisesta. Oppimisen ajallinen ulottuvuus ja oppimista osoittavan muutoksen todentaminen aineistosta on edelleen suuri

haaste perinteisesti hyvin synkroniselle keskustelunanalyysille. Lilja pitäytyy vuorovaikutuslähtöisessä tarkastelutavassa ja pohtii oppimisen kysymyksiä nimenomaan osallistujien oman toiminnan kautta – kielenoppimista mahdollistavina toimintoina tarkastellaan luvussa 5 sanojen merkityksistä neuvottelemista ja luvussa 6 kielivirheillä kiusoittelua. Vaikka ymmärtämättömyyden ilmaiseminen ja kiusoittelu ovat keskustelutoimintoina hyvin erilaisia, Lilja osoittaa vakuuttavasti, kuinka nimenomaan ymmärtämättömäksi tekeytyminen on keino kiusoitella toista. Liljan aineiston laajimmat eksplisiittisesti kieleen kohdistuvat jaksot vaikuttavatkin löytyvän nimenomaan kiusoittelusta: tilanteista, joissa kielivirhe nostetaan tarkoituksella fokukseen ja sen vaikutusta ymmärrettävyyteen liioitellaan. Tämä avaa kiinnostavia näkökulmia oppimiseen, sillä jos kielimuodoista tietoiseksi tuleminen edesauttaa oppimista, kiusoittelujaksojen voisi olettaa olevan oppimisen kannalta hyvin hedelmällisiä.

Lopuksi

Niina Liljan väitöskirja on perusteellinen, metodisesti kurinalainen ja vuorovaikutuksen ja oppimisen kysymyksiä uudella tavalla valottava työ. Se sekä täydentää kuvaamme korjaamisesta suomenkielissä keskusteluissa että ottaa kantaa kansainvälisesti ajankohtaiseen keskusteluun kielenoppimisen ja vuorovaikutuksen suhteesta. Tähän osin hyvinkin polarisoituneeseen keskusteluun Liljan työ osallistuu varsin rakentavalla tavalla. Vaikka Liljan tutkimus on selvästi keskustelunanalyttinen, hän on perehtynyt myös sekä psykologivistisesti että sosiokulttuu-

risesti suuntautuneeseen tutkimukseen kielen oppimisesta. Lilja tunnustaa ongelmat, jotka liittyvät eri suuntausten yhdistämiseen, mutta ei kärjistä eroja vaan pikemminkin pyrkii rakentamaan siltaa eri suuntausten välille. Ja vaikka työ ankuroituu vahvimmin keskustelunanalyttiseksi, siinä nostetaan myös rohkeasti esiin niitä rajoituksia ja haasteita, joita perinteisesti synkronisen keskustelunanalyysin on kohdattava, jotta se pääsisi pureutumaan oppimisen ulottuvuuteen vuorovaikutuksessa.

SALLA KURHILA
etunimi.sukunimi@helsinki.fi

Lähteet

- GASS, SUSAN – MACKEY, ALISON 2006: Input, interaction and output. An overview. – *AILA Review* 19 s. 3–17.
- MACKEY, ALISON (toim.) 2007: *Conversational interaction and second language acquisition*. Oxford: Oxford University Press.
- MARKEE, NUMA 2008: Toward a learning behavior tracking methodology for CA-for-SLA. – *Applied Linguistics* 29 s. 404–427.
- MLJ = *The Modern Language Journal* 1997, 81:3 ja 2007, 91:5.
- PEKAREK-DOEHLER, SIMONA 2010: Conceptual changes and methodological challenges. On language learning from a conversation analytic perspective on SLA. – Paul Seedhouse, Steve Walsh & Chris Jenks (toim.), *Conceptualising 'learning' in applied linguistics* s. 105–126. Basingstoke: Palgrave MacMillan.
- SEEDHOUSE, PAUL – WALSH, STEVE – JENKS, CHRIS (toim.) 2010: *Conceptualising 'learning' in applied linguistics*. Basingstoke: Palgrave MacMillan.